

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. Юлия Кирилова

относно участието на гл. ас. д-р Милена Петрова Йорданова в конкурса за заемане на академичната длъжност доцент в научната област 2.1. Филология (съвременен турски език – морфология и синтаксис), обявен в Държавен вестник (бр. 32/22.04.2016 г.)

Списъкът на публикациите на гл. ас. д-р Милена Йорданова, представени за участие в конкурса, включва хабилитационен труд, монография и 8 статии, публикувани в различни сборници и периодични издания. Ще представя оценката си за тези трудове по реда, в който са включени в списъка.

1. Хабилитационният труд на тема „Морфосинтактични аспекти на категорията посесивност в съвременния турски език“ представлява монографично изследване, посветено на съществен и важен елемент от строежа на съвременния турски език. След като представя вижданията на различни автори за същността на категорията посесивност, М. Йорданова обосновава мотивацията си да приеме становището, че категорията посесивност включва най-общо базовите отношения притежание и принадлежност и характерните за турския език проекции на техните разновидности.

Първият раздел на монографията „Притежателни форми на съществителните имена“ изчерпателно анализира съществуващите в езика морфологични начини за изразяване на значенията притежание и принадлежност. Детайлно са представени всички особености при образуването на притежателните форми, чието използване е изключително актуално предвид отсъствието в турския език на глаголи със значение „имам“, „притежавам“, „нямам“ и практиката за изразяване на отношения на притежание именно с тези форми в синтактични конструкции с модалните думи *var* и *uok*, съчетани с форми на спомагателния глагол *imek* („съм“).

Вторият раздел на монографията „Номинативни конструкции“ е посветен на познатите с традиционното си название *izafetni* конструкции – субстантивни

атрибутивни словосъчетания, които заемат изключително важно място в системата на синтактичния строеж на турския език. Авторката отбелязва липсата на единомислие сред езиковедите относно броя на структурните типове изафет и изразява своето предпочитание към становището, че по-правилно е да се разграничават два вида изафет – генитивен и атрибутивен (наричани в учебната литература у нас още и притежателен и определителен). Тук са разгледани изчерпателно всички морфологични, синтактични и семантични аспекти на построяването и функционирането на изафетните конструкции от двата типа, като сферите на употребата им са илюстрирани с голям брой примери от най-различни източници.

В тази част на труда специално внимание се отделя на многокомпонентните именни словосъчетания, така наричаните в практиката верижни изафети, които се срещат изключително често и поради това детайлното им изучаване и описание има много важно значение за преподаването и различните дейности в езиковата практика.

Последната част от раздела „Номинативни конструкции“ – „Безафиксална номинативна конструкция“ разглежда случаите на субстантивно определително словосъчетание, в което съставлящите го съществителни имена присъстват в основните си форми, без да получават каквито и да е афикси, свързани чрез прилагане. М. Йорданова споменава, че някои турколози определят тези конструкции като трети вид изафет, но тя е на мнение, че това не е изафет с присъщите характеристики на другите два типа изафет. М. Йорданова застъпва по-правилното и според нас становище, че в тези случаи определенията, макар да са съществителни имена, се адективират и функционират като прилагателни, при което не се наблюдава морфологично изразена изафетна връзка.

Освен тези случаи са разгледани и детайлно анализирани и всички останали варианти на именни определителни словосъчетания без изафетна връзка във всичките им синтактични и семантични аспекти.

Като отделна част от монографията присъства разделът „Особени начини за изразяване на посесивност“, където са разгледани някои по-рядко използвани форми и конструкции като родителен и отделителен падеж, афиксите -İİ, -DEş, -ki, -DEki, глаголите *sahip olmak*, *ait olmak* и др. Привеждайки достатъчен брой примери, илюстриращи посесивните значения на споменатите форми и конструкции, авторката предупреждава, че е необходим внимателен анализ, за да се установи дали в даден

случай изразяваното отношение е посесивност, тъй като тези форманти могат да са носители и на други значения.

2. Монографичният труд „Граматичен минимум по турски език“ представлява комплексно изследване с теоретико-приложен характер. То очертава оригинално виждане за представяне на граматичния строеж на турския език като елемент от корелативен бинарен минимум с оглед на използването му при паралелно преподаване на турски и османски език на базата на предварително познаване на български език. Този труд може да бъде възприеман като академичен учебник, в който подредбата на граматичните единици се различава от класическата подредба в нормативния тип граматика, тъй като тук тя е подчинена на принципа на лингводидактическата целесъобразност и се съгласува с подредбата на урочните единици в аналогичния учебник „Граматичен минимум по османски език“ с автор И. Саръиванова. Паралелното обучение по турски и османски език с използването на двата оригинални учебника вече е прилагано на практика и са отчетени много добри резултати, на което отчасти съм свидетел.

Въпреки че създаването на този учебник е било подчинено на замисъла той да служи като средство за въвеждане в лингвистичното обучение преди всичко на османисти, на практика той е един пълноценен учебник по турска граматика и може да се използва за всякакви цели при обучение по турски език. Без преувеличение може да се каже, че имаме един от най-добрите образци на учебна литература по турска граматика, издавана на български език у нас.

Ето и оценката ми за представените за рецензиране статии в реда, в който са включени в списъка:

1. Афиксът -DEki в съвременния турски език

В статията се анализира същността на морфологичните структури, образувани с афикса -DEki, в теоретичен и практически план. Като теоретично виждане за характера на тези структури М. Йорданова последователно отстоява мнението, че те не са прилагателни имена, каквото е разбирането на някои езиковеди, подведени от традиционната им функция на определения, а решително се обявява в подкрепа на становището, че въпросните структури могат да бъдат разглеждани като прономинални относително-местоименни форми на съществителните имена. В практически план в статията изчерпателно са представени възможните варианти в образуването и

употребата на тези форми, което обуславя ефективно и успешно преподаване на тези езикови структури, съобразено с лингводидактическите принципи.

2. Турският деривационен афикс -DEş

Тук се разглеждат различни аспекти на структурата и употребата на специфичния словообразователен афикс -DEş. Големият брой примери, както и приложените списъци на съществителни и прилагателни имена, образувани с афикса -DEş, с превода им на български език и на лични имена с афикса -DEş са полезен справочник за изучаващите турски език българи, като се има предвид непълната последователност в употребата на вариантите на този четиривариантен афикс и случаите на нарушаване на вокалната и консонантната хармония.

3. Теоретични основи на граматичен минимум по турски език

В тази статия са представени теоретичните основи на единия компонент, влизащ в състава на диахронния бинарен граматичен минимум на съвременния турски и османски език. Обосновава се необходимостта при паралелно преподаване на два езика – съвременен и мъртъв в диахрония то да бъде съобразено със спецификите на всеки от тях. Това изискване важи с особена сила по отношение на случаите, когато познанията на обучаемите по двата езика са на начално ниво, а тук става дума за обучение на специалисти от различни области, които нямат предварителна подготовка по двата езика.

Авторката представя основна типологична характеристика на турския език, като акцентира върху изключително голямото значение на аглутинацията в процесите на словообразуване и формоизменение.

След кратък преглед на издадените в България учебници по граматика на турския език от български автори М. Йорданова отбелязва, че учебникът „Грамматичен минимум по турски език“ се отличава от предишните граматики по релевантността и методическата целесъобразност на включените граматични явления. В резултат на това учебникът хармонично се съчетава с „Грамматичен минимум по османски език“ (с автор И. Саръиванова), като двата граматични курса представляват много добра основа за паралелно обучение по турски и османски език.

4. Семантико-синтаксични аспекти на винителния падеж в съвременния турски език

В статията подробно са разгледани вариантите на афиксалните маркери за акузатив при различните имена и местоимения. Авторката не приема становището на

някои езиковеди, че винителният падеж може да се изрази и безафиксално. Споделям нейната позиция, тъй като смятам, че при посочените автори най-вероятно има проблем с разграничаването на определено пряко допълнение във винителен падеж от неопределено пряко допълнение, което е в именителен падеж. М. Йорданова безпогрешно разграничава определеното от неопределеното пряко допълнение, представя детайлизирана подробна класификация на едните и другите случаи, илюстрирана с разнообразни примери. Важно е подчертаването на факта, че употребата на акузатив се допуска единствено при действия, изразени с преходни глаголи, чието действие обхваща директно обекта. Във връзка с това бихме препоръчали в методически план преподаването на темата за акузатива да бъде обвързано с темата за преходни и непреходни глаголи. Основанието за такава препоръка е дългогодишното наблюдение над затруднението, което изпитват студентите в определянето на преходността на даден глагол. Освен това за носители на българския език, изучаващи турски, има още една трудност: редица глаголи в българския език са преходни, а техните лексикални еквиваленти в турския език са непреходни, т.е. съчетаването им в едно изречение с формите на акузатив е недопустимо. Затова би било полезно с повече примери да се помогне на обучаемите в преодоляването на тази асиметрия.

5. Приносът на проф. Емил Боев за развитието на европейската тюркология

Статията може да бъде определена като цялостно представяне на преподавателската, научната, административната и обществената дейност на проф. Е. Боев. Формулираните оценки за неговите приноси в развитието на изтоковедските специалности в СУ „Св. Кл. Охридски“, както и за научните му постижения в областта на тюркологията и ориенталистиката може да се приемат не само като лично мнение на авторката М. Йорданова, но и като израз на доминиращата сред членовете на българската ориенталистична общност и преди всичко на университетската тюркологична колегия представа за проф. Е. Боев като учен, преподавател и общественик, ангажиран с отстояване на българската кауза в науката.

6. За наличието на инструментал в съвременния турски книжовен език

Съществува ли инструментален падеж в съвременния турски език? Един дискуссионен въпрос, който получава различни, често противоречиви отговори. В центъра на проблема са суфиксите -la, -le, -yla, -yle, които приемаме за суфиксални варианти на следлога ile, отговарящ по значение най-общо на българския предлог с/със. От една страна тези суфикси могат да се прибавят към всяко съществително име (с избор на вариант според звуковата хармония), няма никакви пречки за това, което ги

прави подобни на останалите падежни афикси. От друга страна, при тях се проявяват някои различия от формално естество, поради които е трудно приемането им за падежни маркери. М. Йорданова отбелязва, че в настоящия етап от развоя на турския език се наблюдава процес на трансформация на следлога *ile*, който се използва и като афикс *-(y)İE*. На формално ниво тази трансформация все още не е завършена, напълно е възможно и отделното му изписване. Освен това при някои местоимения суфиксите се прибавят след афикс за генитив, т.е. получава се „падежно натрупване“ или „двоен падеж“, което не е характерно за турския език. Мнението на М. Йорданова по този въпрос е, че *-(y)İE* заема специфично междинно място между следлозите и падежните афикси. Тя предлага тези форми да се обозначат като „криптопадеж“ или „квазипадеж“ в съвременния книжовен турски език. Подкрепям това предложение, като моето предпочитание е към варианта „криптопадеж“ – засега, предвид тенденцията в трансформацията на *ile* от следлог към суфикс и все по-честата употреба на местоимения без генитивен афикс със суфикса *-İe* и вариантите му (макар и засега предимно в разговорния език, но с вероятност това да бъде прието като книжовна норма).

7. Семантичен анализ на мястото на аблатива и локатива в падежната система на съвременните тюркски езици

Тук са представени обзорно падежните системи на 10 тюркски езика (без турски), като акцентът в този обзор пада върху констатацията, че и в 10-те езика се регистрира наличието на падежите локатив и аблатив. Тези два падежа, които са сред основните компоненти на тюркската падежна система, са в центъра на вниманието на М. Йорданова, която посвети на изследването на тези падежи в турския език монографичния си труд „Лингводидактическо моделиране на турската падежна система за българи (местен и отделителен падеж)“.

8. Някои затруднения при превода от турски на български език на фразеологизми, съдържащи числа или думи, изразяващи количествени отношения

В първия раздел на статията „Затруднения на база еднозначност и многозначност на фразеологичните единици“ авторката привежда становищата на различни изследователи за същността на фразеологизмите. Тя оспорва мнението на някои учени, които посочват като признак на фразеологичните единици и като критерий за определянето им тяхната непреводимост на друг език. Според нея не може и да се твърди, че всички фразеологизми за непреводими. Освен това М. Йорданова

отбелязва, че според съвременното разбиране не е правдоподобно твърдението, че всички фразеологизми са еднозначни, срещат се и такива, които са развили многозначност. Авторката подкрепя твърдението си с подробен анализ на поредица от фразеологизми с повече от едно значение, най-често с две.

Във втория раздел на статията „Затруднения на базата на вариантността при фразеологичните единици“ М. Йорданова се спира на взаимосвързаността на въпросите за вариантността и синонимиката при фразеологизмите. Отново след анализ на редица примери с конкретни турски фразеологизми М. Йорданова стига до твърдението, че варирането може да засяга различни елементи от компонентния състав на фразеологизма, при което различията между вариантите на фразеологичните единици не изменят семантиката на фразеологизма.

В третия раздел на статията „Затруднения на базата на синонимията при фразеологичните единици“ авторката разглежда синонимни двойки от фразеологични единици с различен лексемен състав, но с еднаква семантика.

Четвъртият раздел на статията „Затруднения на базата на антонимията при фразеологичните единици“ е посветен на не многото на брой, но твърде интересни антонимни двойки от фразеологизми – фразеологични единици с различен лексемен състав и с коренно противоположни значения, които са разгледани в съпоставка с аналогични примери от българския език.

В края на статията авторката обобщава наблюденията си относно някои затруднения при превод на фразеологизми от турски на български език. И макар че нейното изследване е тематично ограничено в рамките на фразеологизмите, съдържащи числа или думи, изразяващи количествени отношения, последователно прилаганата от нея методология при анализа на фразеологичните единици, както и установените закономерности и направените изводи могат да се преценят като положителен образец в съпоставителното изследване на фразеологизмите в турския и българския език.

Познавам Милена Йорданова от първата ѝ учебна година в Университета като студентка в първи курс на специалност Тюркология. От тогава сме в непрекъснат контакт и имам възможност да съм непосредствен свидетел на нейното развитие като специалист тюрколог и постепенното ѝ израстване по стъпалата на академичната кариера. Тя е изключително продуктивен учен, изявяващ се в различни области на езикознанието. В научните си публикации демонстрира компетентност, ерудиция, толерантност към различното мнение. Във всеки от трудовете ѝ се съдържат приноси елементи, които обогатяват фонда на българските тюркологични изследвания.

Самооценката на М. Йорданова за трудовете ѝ, която се съдържа в представената „Авторска справка за приносния характер на трудовете“, е напълно обективна и в същото време подчертано скромна, лишена от каквото и да е самоизтъкване.

Милена Йорданова е щатен преподавател в Катедрата по тюркология и алтаистика от 2007 г., в момента е главен асистент, доктор. Имам преки впечатления от преподавателската ѝ работа и мога да кажа, че тя е отличен преподавател, притежаващ всички най-добри качества за тази позиция. Налице са всички основания да се прецени, че гл. ас. д-р М. Йорданова напълно отговаря на изискванията, които трябва да покрие един кандидат за академичното звание и преподавателска длъжност „доцент“.

Имайки предвид всичко, казано по-горе относно научните трудове и преподавателските качества на кандидатката, изразявам мнението си, че на гл. ас. д-р Милена Йорданова следва да бъде присъдено научното звание „доцент“.

София, 20.07.2016 г.

Рецензент:

(доц. Юлия Кирилова)